

LA SFÎRSIT DE STAGIUNE

INSEMNĂRI DESPRE
ANUL TEATRAL 1960—1961

C

am în aceeași perioadă, anul trecut, încercam o trecere în revistă a stagiunii 1959-1960, reținând ceea ce avusese ea mai reprezentativ, ca dramaturgie, spectacole, evenimente teatrale, tendințe.

Relevam atunci meritele unor montări cu piese cu *Brigada I de cavalerie* și *Tragedia optimistă* de Vs. Vișnevski, prima la fostul teatru „C. Nottara”, cea de-a doua la Teatrul Național „I. L. Caragiale” din București; *Dacă vei fi întrebat* de Dorel Dorian la Teatrul Municipal și *Secunda 58* a aceluiași autor, la fostul teatru „C. Nottara”; *Surorile Boga* de Horia Lovinescu și *A treia, patetica* de Pogodin la Teatrul Național „I. L. Caragiale” din București; *Aristocrații* de Pogodin la Teatrul Muncitoresc C.F.R.; *Explozie întârziată* de Paul Everac și *Azilul de noapte* de Gorki, la Teatrul Municipal din București; *Poveste din Irkutsk* de A. Arbuzov, *Discipolul diavolului* de Bernard Shaw, *Cei din urmă* de Gorki, *Năpasta* de Caragiale la Naționalul bucureștean; *Cyrano de Bergerac* la Teatrul de Stat din Oradea, *Doi tineri din Verona* la Teatrul Muncitoresc C.F.R., *Domnul Puntila și sluga sa Matti* de Brecht, la Naționalul din Iași, *Moartea unui comis-voiajor* de A. Miller la Municipal. Acestea ar fi unele dintre cele mai reprezentative succese ale stagiunii trecute. Ne-am ocupat de ele la vremea cuvenită, semnând progresul pe care îl aduceau în dezvoltarea teatrului nostru realist-socialist, și tendința către punerea în evidență a ideii dominante a textului, precum și preocuparea de *reliefare a acesteia cu maximă expresivitate pe scenă*.

Insemnările de față își propun să constate drumul străbătut de teatrul nostru de la un an la altul. De aceea am scotit necesar să amintim principalele spectacole, cele mai reprezentative, ale acelei stagiuni.

Ce a adus nou stagiunea 1960—1961? Ea se caracterizează — după părerea noastră — printr-o seamă de succese dobândite pe texte dramatice care s-au impus atenției printr-o problematică mai profundă, ca și prin poziția mai combativă și mai cuprinzătoare a fenomenului de viață.

Prin tematica mai largă, îmbrățișând o mai vastă varietate de probleme și aspecte ale vieții noastre, dramaturgia a făcut — prin cele mai reprezentative lucrări ale ei — ca, alături de cele menționate mai sus, să putem înmănunchea o serie de lucrări valoroase prin noul ce-l aduc, prin progresul pe care-l realizează în arta scrisului pentru teatru. Astfel sînt: piesa lui Mirodan, *Celebrul 702*, *Prietena mea Pix* de V. Em. Galan, *Passacaglia* de Titus Popovici, *Oameni care tac* de Al. Voitin, *Întoarcerea* de Mihai Beniuc, *Cind scapătă luna* de Horia Stancu, *Milionarii* de Ion Istrati, *Marele fluviu își adună apele* de Dan Tărchilă, *Primăvara* de Aurel Mihale etc. Toate acestea — bineînțeles la diferite niveluri de realizare artistică — reprezintă un pas înainte pe calea cunoașterii și mai amplei reflectări a vieții noastre, ca și în demascarea unor rapace ale lumii capitaliste.

Situată între două mari evenimente din viața poporului nostru — Congresul al III-lea al partidului și cea de-a 40-a aniversare a P.C.R. — stagiunea 1960-1961 s-a aflat sub semnul unei susținute bătălii pentru a răspunde înalțelor cerințe puse în fața artiștilor de către partid și popor, în actuala etapă de dezvoltare a

PJ 7 635/7

societății noastre. Au apărut o seamă de lucrări inspirate din lupta partidului și a poporului pentru înlăturarea exploataării și a regimului fascist (*Oameni care tac, Întoarcerea, Cînd scapătă luna, Marele fluviu își adună apele, Primăvara*). Abordarea, prin intermediul poeziei dramatice, a unor momente cruciale din realitatea acelor ani a dus la o prezență, bine marcată în repertoriu, a temei eroice.

Aprecate de spectatori datorită capacității lor evocatoare, forței de sugestie, simplității de expresie și posibilităților lor agitatorice, puse în slujba unui conținut înaintat de idei, aceste piese au fost concepute la scara unor evenimente mari din istoria luptelor duse de partid și popor. Este totuși de remarcat că nu toate reușesc în egală măsură să întruchieze în imagini artistice convingătoare miezul evenimentelor evocate, în primul rînd pentru că evoluția unor caractere de prim-plan este doar ilustrată și nu construită. Înlănțuirea de imagini ilustrative a pendulat de la povestiri descriptive în fața cortinei la tablouri vivante (*Primăvara*) și de la aglomerarea aparițiilor episodice la unele replici exterioare (*Marele fluviu își adună apele*). Dezvăluirea profilului moral al luptătorilor comuniști trebuie să fie, într-o mai mare măsură, obiectivul pieselor care oglindesc episoade din lupta în ilegalitate a partidului. „Sînt convins că nici măcar într-o epopee dramatică sau într-o cronică istorică — scria dramaturgul sovietic Nikolai Pogodin — un eveniment nu poate fi eroiul principal al piesei, sau, cu alte cuvinte, nu-l poate absorbi și înlocui pe om în întruchipirea sa artistică. Dacă drama nu va avea eroi care să oglindească și să dezvăluie prin mijloace epice miezul evenimentelor, nu ne rămîne decît să ne închipuim acest eveniment folosindu-ne de ceea ce știm despre el și de cele amintite, în trecut, de către dramaturg și teatru. Prin urmare, faptul că piesa tratează un eveniment mareț nu înseamnă că aceea piesă a rezolvat o temă mare. De aceea, nu trebuie să confundăm rezolvarea, din punct de vedere dramatic, a unei teme mari, cu evenimentul propriu-zis. Orice lucrare dramatică începe și sfîrșește cu omul, cu sufletul său, cu pasiunile și gîndurile sale. Această teză reprezintă un adevăr fundamental“.

Iată de ce considerăm piesele apărute în trecuta stagiune puncte de plecare spre dezvăluirea mai profundă și multilaterală a unor astfel de caractere.

Creația dramatică originală este reprezentată și de un număr de lucrări între care *Prietenă mea Pix* de V. Em. Galan, *Passacaglia* de Titus Popovici, *Celebrul 702* de Al. Mirodan sînt contribuții prețioase în repertoriul teatrelor, din punctul de vedere al reflectării unor probleme actuale, al ideilor promovate, precum și prin diversitatea mijloacelor de expresie folosite.

Totuși, dramaturgia noastră nu corespunde încă în suficientă măsură cerințelor crescînde ale publicului, dornic de a vedea ogîndită pe scenă viața oamenilor de azi în multitudinea problemelor și aspectelor sale. Este un succes faptul că piesa *Prietenă mea Pix* a reușit printr-un conflict de idei, în care se opun mentalități și concepții de viață diferite, să dea o imagine a unui proces bine individualizat, de formare a conștiinței socialiste. Prea puține sînt totuși piesele care abordează aspectele cele mai profunde ale procesului de formare a conștiinței omului nou, constructor al socialismului.

Autorii se apropie încă anevoie de temele esențiale ale construcției socialiste, mulțumindu-se adeseori să reia unele probleme depășite de viață. Stagiunea trecută a marcat anumite încercări de abordare a unor teme fundamentale ale realității, fără însă ca realizarea artistică să izbutască a fi convingătoare, emoționantă. O asemenea încercare a fost piesa *Ochiul albastru* de Paul Everac, în care o simulanță de planuri de acțiune era menită să ducă la o frescă umană a uneia din cele mai mari realizări ale regimului nostru, Hidrocentrala „V. I. Lenin“ de la B. caz. Alături de portretizarea izbutită a cîtorva tipuri reprezentative pentru șantier — din rîndul brigadierilor —, în piesă apar conflicte și personaje livrești, dovedind o insuficientă cunoaștere și aprofundare a realității. Tot necunoașterea vieții, ca și lipsa de orientare și îndrumare au dus la eșecul lui H. Lovinescu cu piesa *Mai presus de toate*.

Decada dramaturgiei originale desfășurată în luna mai — manifestare de care ne ocupăm pe larg în paginile acestui număr* — a ogîndit, pe lîngă incontestabilele succese ale stagiunii, și deficiențele ei.

În ce privește repertoriul alcătuit din lucrări ale dramaturgiei țărilor socialiste, teatrele au prezentat în premieră: *Ascultă-ți inima* de Korneiciuk la Teatrul Național „I. L. Caragiale“, *Piața ancorelor* de I. Stock la Teatrul de Stat din

* Vezi în p. 8: „Valorificarea scenică a piesei originale contemporane“.

Galăți, *Prima întâlnire* de Sătina la Teatrul de Tineret și Copii, *Din prea multă dragoste* de scriitorul bulgar Țăceva la Teatrul de Stat din Pitești și *Profesorul Mamlock* de Fr. Wolf la Teatrul Secuiesc de Stat din Tg. Mureș.

Din dramaturg a progresistă occidentală am văzut *Menajeria de sticlă* de Tennessee Williams, *Un strugure în soare* de Lorraine Hansberry, *Noșii în Madrid* (Coloana a V-a) a lui Ernest Hemmingway și piesa lui Federico Garcia Lorca: *Mariana Pineda*.

Dintre clasicii universali, Teatrul Național „I. L. Caragiale” ne-a adus două dramatizări după Tolstoi, *Învierea* și *Anna Karenina* (marcînd comemorarea nașterii marelui scriitor), iar Teatrul Muncitoresc C.F.R. a montat *Puterea întunericului*. Mai întîlnim două piese de Molière, una de Calderon și, în sfîrșit, *Hamlet* de Shakespeare la Teatrul de Stat din Timișoara, apoi încă o piesă de Shakespeare, *Cum vă place* (de fapt o reluare pentru Teatrul Municipal, care o montează, e drept, cu altă distribuție și altă regie).

După cum se vede, problema pieselor clasice este mereu de actualitate. Ce lucrări clasice jucăm? Ce alegem din opera clasicilor care să aibă cel mai puternic ecou în actualitate? Reprezintă oare, din acest punct de vedere, titlurile de mai sus tot ce se poate alege din vasta listă de lucrări clasice pe care teatrele o au la îndemînă? Iată întrebări care rămîn, și la capătul stagiunii încheiate, fără un răspuns satisfăcător, mai puțin satisfăcător chiar decît în precedenta. Este și aceasta o problemă care va trebui să stea în atenția teatrelor în legătură cu repertoriul viitoare stagiuni.

***

În stagiunea 1960-61 am fost martorii unor valoroase realizări scenice, ca *Celebrul 702* și *Prietena mea Pix* la Teatrul de Comedie din București; *Oameni care tac* la Teatrul Național „I. L. Caragiale”; *Ferestre deschise* la Teatrul de Stat din Sibiu; *Passacaglia* la Teatrul Municipal; *Ziarștii* la Teatrul Secuiesc din Tg. Mureș; *Marele fluviu își adună apele* la Teatrul pentru Tineret și Copii.

Din dramaturgia universală clasică și contemporană s-au reputat succese demne de reținut în spectacole ca: *Prima întâlnire* de Sătina la Teatrul pentru Tineret și Copii, *Profesorul Mamlock* de Fr. Wolf la Teatrul Secuiesc de Stat din Tg. Mureș, *Puterea întunericului* de Tolstoi la Teatrul Muncitoresc C.F.R., *Poveste din Irkutsk* de Arbuzov la Teatrul Național din Cluj, la teatrele de stat din Oradea, Timișoara, Satu-Mare; *Hamlet* de Shakespeare la Teatrul de Stat din Timișoara, *Burghezul gentilom* și *Avarul* de Molière, respectiv la Teatrul de Comedie și Teatrul de Stat din Baia Mare.

În arta spectacolului, o înviorare apreciabilă a adus-o înființarea a două noi colective teatrale — Teatrul de Comedie și Teatrul pentru Tineret și Copii — care, într-un spirit nou, combativ, au urmărit închegarea spiritului de echipă, străduindu-se să devină *o tribună de educare a maselor*. Animate de acest spirit, ele au realizat spectacole de înaltă și pilduitoare ținută, dacă ar fi să pomenim în primul rînd *Celebrul 702*, în regia lui Moni Ghelerter, și *Prietena mea Pix*, în regia lui Radu Penციulescu la Teatrul de Comedie, și, alături de ele, *Prima întâlnire*, în regia lui Ion Cojar, și *Marele fluviu își adună apele* la Teatrul pentru Tineret și Copii, în regia lui D. D. Neleanu.

Ceea ce a caracterizat munca acestor colective a fost spiritul de continuă căutare a noului în arta noastră scenică, precum și dorința manifestă, în fiecare spectacol realizat pînă acum, de a-și afla un stil interpretativ propriu.

Spectacolele mai sus amintite formează o familie de realizări scenice care au comun faptul că și-au propus și au izbutit să fie *spectacole de idei*, să traducă în fapt dorința atît de des exprîmată, mai ales în trecuta stagiune, de a transforma spectacolele în dezbateri contemporane. Deși de valori diferite, din epoci diferite și de pe meridiane diferite, ele au comun firul unic al ideii călăuzitoare, al tendinței de a prezenta opera dramatică în lumina și de pe poziția noastră de azi. Ceea ce realizatorii spectacolelor au sesizat ca inedit în aceste texte dă trăsătura dominantă a spectacolelor lor, care sînt spectacole de idei, moderne, combative. Imaginea artistică este expresivă și emoționantă, regia fiind preocupată consecvent de a reliefa, cu răspundere ideologică și competență artistică, sensul profund al lucrărilor.

Din acest punct de vedere merită subliniate și eforturile de a prezenta într-o viziune contemporană, unele opere clasice. Spectacolul Teatrului de Stat din Timișoara cu *Hamlet* (regia Dan Nasta) a izbutit să dea rezonanță actuală ideilor capodoperei shakespeareene. Este un prim merit al încercării timișorene. Al doilea

merit și-l împarte regia cu întregul colectiv, care a depus o muncă anevoioasă de a duce la bun sfârșit o asemenea încercare.

În același stil au căutat să dea unor texte clasice rezonanțe noi și să descopere acele sensuri progresiste rămase de multe ori nevalorificate, doi tineri regizori, Mihai Dimiu la Baia Mare cu *Avarul* și Lucian Giurchescu la Teatrul de Comedie cu *Burghezul gentilom* ale lui Molière.

Din păcate, au fost, în stagiunea încheiată, și experiențe nereușite, ca spectacolele Teatrului Muncitoresc C.F.R. și Teatrului Național din Iași cu piesa lui Paul Everac, *Ochiul albastru*.

Tot la acest capitol putem înscrie și încercarea lui Vlad Mugur de a face din piesa lui Horia Stancu, *Cînd scapătă luna*, un spectacol bazat pe o scenografie pătrunsă de un climat ireal, straniu. Astfel, regizorul a coplesit viața textului, a mers împotriva spiritului lui, aducînd pe scenă o lume și niște eroi care, croiți în piesă pentru a se mișca într-o foarte concretă realitate, s-au văzut plasați într-o atmosferă nepotrivită. Discrepanța dintre spiritul piesei și cel al regiei a dus la ruperea formei de conținut, deci la nerealizarea imaginii scenice.

Aceeași neîncredere, dar de astă dată nu în text, ci în modalitatea de teatru cerută de el, a făcut ca piesa lui Brecht *Mutter Courage*, text eminentamente contemporan, să apară pe scena Teatrului de Stat din Oradea (Secția maghiară) într-o formă desuetă. Ca atare, deviată într-o desfășurare melodramatică, pledoaria textului nu a fost înțeleasă.

La Teatrul Municipal din București am văzut spectacolul scriitoarei americane de culoare, Lorraine Hensburry, *Un strugure în soare*. De ce acest spectacol la care s-a muncit, pare-se, foarte mult — unii interpreți realizînd creații demne de luat în seamă —, nu se poate înscrie totuși în rîndul succeselor regiei noastre de azi? Asistăm aci, după a noastră părere, la o adîncire a unor lipsuri în concepția autorului — la aceea ce s-ar numi „a merge pe defectele textului“.

Regizorul Lucian Pintilie a crezut că slujește spectacolul dacă respectă și chiar amplifică atmosfera și trăsăturile naturaliste conținute în text. Dar era oare importantă, pentru relevarea mesajului piesei scriitoarei americane, păstrarea acestor trăsături care întunecă, într-o măsură, sensul ei profund?

Nu putem încheia aceste considerații despre spectacolele stagiunii fără a sublinia în mod special activitatea multilaterală a unora dintre oamenii noștri de teatru. Astfel, maestrul emerit Moni Ghelerter, lucrînd pe trei scene — Teatrul Național „I. L. Caragiale“, Teatrul de Comedie și Institutul de Teatru — a dovedit, pe lîngă fecunditatea talentului său, și o neobosită capacitate de muncă creatoare.

Artistul poporului Ion Finteșteanu s-a manifestat intens, în cadrul Institutului de Teatru, nu numai prin spectacolele cu vădite căutări înnoitoare, montate cu studenții săi, dar în primul rînd, prin munca de cizelar și de dezvoltare a talentelor studențești înainte de a le aduce în fața publicului.

Artistul poporului Kovács György, de la Teatrul Secuiesc de Stat din Tg. Mureș, a demonstrat — prin realizarea piesei *Profesorul Mamlock* — că, alături de munca de actor și regizor, el duce, în același timp, o calificată muncă de îndrumare a colectivului, o muncă cu adevărat pedagogică, pornind de la ideea că regia nu trebuie să fie o simplă preocupare de a afla tălmăcirea scenică a unui text, ci că ea trebuie să fie o muncă de ridicare a nivelului artistic al întregului spectacol.

În ceea ce privește tineretul, e îmbucurător faptul că o seamă de regizori au obținut — așa cum am arătat mai sus — succese pe linia promovării unui teatru de idei, prin spectacole dominate de spirit contemporan. Temperamente felurite, ei își dezvoltă personalitatea pe baza concepției marxist-leniniste și a metodei realismului socialist, aducîndu-și contribuția, alături de maeștrii scenei, la dezvoltarea teatrului nostru.

***

Actorii noștri au reputat, fără îndoială, multe și valoroase succese și în stagiunea care s-a scurs. Ar fi de ajuns să menționăm pe Ștefan Ciobotărașu în *Prietena mea Pix*, pe Vasiliu Birlic și Aurel Munteanu în *Oameni care tac*, pe Radu Beligan în *Celebrul 702*, pe Kovács György în *Profesorul Mamlock*, Leopoldina Bălănuță în *Prima întîlnire*, Tatiana Iekel în *Marele fluviu își adună apele*, Dan Nasta în *Hamlet*, Lohinszky Lóránd în *Ziariștii*, Vasilica Tastaman în *Prietena mea Pix*, Ileana Predescu în *Ada din Passacaglia* și încă mulți alții. Dar ne întrebăm în continuare, ca și anul trecut: de ce unele forțe artistice, în special în teatrele din Capitală, rămîn încă nefolosite, sau folosite mult sub măsura posibilităților

lor? Și ca să răfăm exemplul, de ce Aurei Buzescu nu i se oferă mai des posibilitatea să-și dovedească măiestria, fie pe texte clasice, fie contemporane, de ce lui George Calboreanu nu i se dă, de asemenea, acest prilej, ca și altor actori nefolosiți sau insuficient folosiți în raport cu talentul și posibilitățile lor?

Și în ce privește repertoriul teatrelor este cazul să ne întrebăm de ce o seamă de mari succese din stagiunile precedente au dispărut de pe afiș.

Se pot da multe exemple de spectacole care ar merita să figureze în repertoriul permanent al teatrelor. Nu e cazul să elaborăm acum o listă a lor. Ridicînd această problemă, dorim numai să atragem atenția asupra necesității de a se începe *construirea* acestui repertoriu permanent, reînviind spectacolele de mare valoare din precedentele stagioni și păstrîndu-le cu grijă, mereu proaspete, pe scenă. Cu acest prilej, s-ar putea practica și sistemul mai multor distribuții.

În stagiunea ce s-a încheiat, am văzut afirmîndu-se teatre noi, ca și unele care pînă acum nu se bucuraseră de prea multe succese. În schimb, altele, ca de pildă Teatrul Municipal, cu colectivul lui atît de înzestrat de actori și regizori, nu s-au manifestat pe măsura posibilităților. Teatrul Muncitoresc C.F.R. — un teatru tînăr, cutezător, cu o personalitate ce se contura tot mai puternic în precedentele stagioni, personalitate ce ținea de afirmarea unui stil adecvat obiectivului său de teatru popular — a obținut și anul acesta o serie de succese, dar a vădit multă improvizație și minimă exigență în alegerea textelor.

În schimb, teatre ca acelea din Timișoara, Oradea, Sibiu, Galați au izbutit să ridice nivelul măiestriei lor. Nădăjduim că succesele obținute vor conduce la noi realizări în stagiunea ce urmează.

Ne-am fi așteptat la mai mult din partea unor teatre față de care exigențele sînt, pe drept cuvînt, sporite. Să ne referim la fiecare în parte. Ce am constatat, de pildă, revăzînd unele spectacole ale Teatrului Național din Cluj? S-a semnalat, nu o dată, că în sînul acestui valoros colectiv domnește încă un spirit prea puțin dinamic, în sensul că păstrează unele forme de muncă mai vechi, al căror rezultat este un anumit manierism în jocul actoresc, un mod grandilocvent și teatral, ce împiedică trăirea autentică a personajelor. O situație similară dăinuie și la Teatrul Național din Iași. La Teatrul Național din Craiova, alături de spectacole de ținută, se pot vedea unele ce par să aparțină altui teatru.

În sfîrșit, Teatrul Național din București, prima noastră scenă, a realizat în general spectacole de ținută, promovînd o serie de piese românești. Trebuie spus totuși că nu totdeauna s-a lucrat susținut cu autorii pentru obținerea celor mai valoroase texte originale. De asemenea, teatrul s-a lăsat adesea antrenat de urmărirea realizării în grabă a sarcinilor propuse. Nădăjduim că în stagiunea viitoare vor exista mai mult discernămint și stabilitate în alcătuirea repertoriului, o mai bună folosire a excepționalelor mijloace artistice de care teatrul dispune.

***

Un fenomen deosebit de pozitiv al stagiunii l-au constituit dezbaterile crea-tore în cadrul d'feritelor întîlniri dintre oamenii de teatru, precum și în presă. În dorința de a stimula schimbul de păreri, revista noastră a făcut loc — la rîndul ei — unei largi discuții despre „Teatru și contemporaneitate”. Dezbaterile au abordat probleme dintre cele mai importante ale mișcării noastre teatrale, ale orientării ei spre acel țel superior pe care-l urmărim cu toții și anume: de a *promova o artă teatrală la nivelul epocii pe care o trăim*.

Aceste dezbateri se dovedesc de o deosebită utilitate, cu atît mai mult cu cît mișcarea noastră teatrală întrunește azi un însemnat număr de forțe artistice — dramaturgi, regizori, scenografi, actori, reprezentînd diferite generații și personalități creatoare — a căror permanentă confruntare, în spirit critic și autocritic, reprezintă un prețios schimb de experiență și o bogată sursă de învățăminte în vederea progresului continuu al artei spectacolului. Realizările stagiunii reflectă din plin contribuția discuțiilor creatoare în clarificarea complicatelor probleme pe care le ridică dramaturgia și spectacolul contemporan. De aceea, nici nu ne propunem să dăm prezentelor însemnări despre stagiunea 1960-1961 caracter de concluzii, împreună cu celelalte materiale publicate în acest număr, privitoare la stagiune și Decada ce a avut loc în cursul ei, le dorim a fi un punct de plecare spre o și mai amplă discuție, purtată mai la obiect, pentru ca, din contribuția teoretică și practică a creatorilor înșiși și cu participarea tot mai activă a criticii dramatice, să putem trage neconținut învățăminte larg generalizatoare.

Mircea Alexandrescu